

✓
Н. С. СТАРЖЫНСКАЯ, Дз. М. ДУБІНІНА

ЗАНЯТКІ ПА РАЗВІЦЦІ МАЎЛЕННЯ І МАЎЛЕНЧЫХ ЗНОСІН У ДЗІЦЯЧЫМ САДЗЕ

Дапаможнік для педагогаў устаноў,
якія забяспечваюць атрыманне дашкольнай адукацыі,
з беларускай мовай навучання

Рэкамендавана

Навукова-метадычнай устаноўай

«Нацыянальны інстытут адукацыі»

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

МІНСК

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ІНСТЫТУТ АДУКАЦЫІ

2008

ПРАДМОВА

Найважнейшым сродкам развіцця асобы дзіцяці выступае родная мова, якая, паводле слоў народнага паэта Беларусі і педагога Якуба Коласа, з'яўляецца першай крыніцай, «праз якую мы пазнаём жыццё і навакольны свет»¹.

Мова з'яўляецца універсальным сродкам зносін паміж людзьмі і іх мысліцельнай дзейнасці, спосабам пазнання навакольнай рэчаіснасці, у шырокім сэнсе слова — грамадска-гістарычнага вопыту чалавецтва.

Разам з агульнымі элементамі грамадска-гістарычнага вопыту ў мове праяўляюцца і нацыянальна-культурныя элементы, якія адлюстроўваюць спецыфіку працоўнай, грамадскай, культурнай дзейнасці народа. Нацыянальна-культурная функцыя моўнага сродку дазваляе далучацца да нацыянальных каштоўнасцей, спасцігаць іх асаблівасці. Такім чынам, на аснове роднай мовы адбываецца нацыянальна-культурная сацыялізацыя чалавека.

У выніку маўленчага выхавання дашкольнік фарміруецца як носьбіт і, у пэўным сэнсе, творца роднай мовы — моўная асоба. Моўная асоба фарміруецца непарыўна пад уздзеяннем развіццёвага патэнцыялу моўнага асяроддзя і спецыяльна арганізаванага навучання.

Зносіны педагога з дзецьмі і навучанне — асноўныя сродкі развіцця маўлення дашкольнікаў, фарміравання ў іх элементарнага ўсведамлення моўных з'яў. Праграмай «Пралеска» прадугледжана правядзенне спецыяльных заняткаў па развіцці маўлення і маўленчых зносін, пачынаючы з групы «Чамучкі». Заняткі пажадана будаваць на адным і тым жа

¹ Колас, Я. Зб. тв.: у 14 т. / Я. Колас. — Мінск, 1976. — Т. 12. — С. 26.

моўным матэрыяле, па адной тэме, у якасці якой, як правіла, вылучаецца адзін з відаў маналагічнага маўлення: пераказ казкі або апавядання, расказванне па малюнку, апісанне цацкі або прадмета, складанне творчага апавядання. Гэта тлумачыцца тым, што развіццё звязнага маўлення з'яўляецца асноўнай і ў той жа час найбольш складанай задачай маўленчага выхавання дашкольнікаў.

З развіццём звязнага маўлення ўзаемазвязаны розныя маўленчыя задачы: слоўніковая работа, фарміраванне граматычнага ладу маўлення, выхаванне гукавой культуры маўлення. На аднатэмных занятках заданні па звязным маўленні арганічна спалучаюцца з лексічнымі і граматычнымі практыкаваннямі, якія праводзяцца пры аналізе літаратурнага твора (перад пераказам), пры разгляданні малюнка або цацкі, пры самастойным расказванні. У выніку пераход ад адной часткі заняткаў да другой адбываецца натуральна, жыва і эмацыянальна.

На працягу месяца заняткі па развіцці маўлення ў дашкольнай групе можна размеркаваць наступным чынам: першы тыдзень — пераказ кароткага апавядання або казкі; другі тыдзень — расказванне па карціне (малюнку), трэці тыдзень — апісанне цацкі або прадмета. На гэтых занятках вырашаюцца ўсе моўныя задачы, якія падпарадкоўваюцца мэце развіцця звязнага маўлення. Кожныя чацвёртыя заняткі прысвечваюцца якой-небудзь адной маўленчай задачы: слоўнікавай рабоце, фарміраванню граматычнага ладу маўлення або выхаванню правільнага гукавымаўлення.

Згодна з праграмай «Пралеска», у групе старшых «Чамучак» заняткі па развіцці маўлення праводзяцца два разы на тыдзень. Адны заняткі праводзяцца ў адпаведнасці з прапанаваным вышэй планаваннем. Другія можна праводзіць у выглядзе сеансаў актывізуючых зносін¹. Сцэнарый зносін уключае размову педагога з дзецьмі, дыялогі дзяцей, моўныя гульні і пошукавую дзейнасць дзяцей у сферы мовы і маўлення. Гэта садзейнічае развіццю як дыялагічных зносін, так

¹ Пра сцэнарыі актывізуючых зносін як форму арганізацыі дзіцячай дзейнасці гл. у кн.: Арушанова, А. Г. Речь и речевое общение детей 3—7 лет / А. Г. Арушанова. — М., 1999. — С. 139—142.

і слоўнай творчасці дашкольнікаў. Карысна такія сцэнарыі актывізуючых зносін уключаць у работу з дзецьмі старшага дашкольнага ўзросту (група «Фантазёры»). З імі гэтая работа можа праводзіцца ў другой палове дня.

Прыведзеныя ніжэй канспекты заняткаў і сцэнарыі актывізуючых зносін з'яўляюцца прыкладнымі. Іх прызначэнне — дапамагчы выхавальніку рацыянальна размеркаваць праграмны матэрыял, выбраць метады і прыёмы навучання, дыдактычныя гульні. Так, пры навучанні дзяцей апісанню прадметаў, цацак можна выкарыстоўваць мадэлі (схемы) плана расказу¹, акрамя прапанаванай у канспектах гульні-драматызацыі выхавальнік можа выкарыстаць розныя віды тэатральнай дзейнасці і да т. п.

У якасці нагляднага матэрыялу да некаторых заняткаў прапануюцца дыдактычныя карціны з серый «Свойскія жывёлы» С. А. Вераценнікавай, «Дзікія жывёлы» П. С. Меншыкавай, «Наша Таня» В. І. Салаўёвай і інш. Калі ў дзіцячым садзе няма прапанаваных серый карцін, педагог можа замяніць іх іншымі адпаведнымі па змесце (напрыклад, карцінамі па развіцці маўлення В. В. Гербавай, Г. А. Тумаковай або інш.).

У залежнасці ад узроўню маўлення развіцця дзяцей педагог можа змяніць удзельную вагу тых або іншых задач: узмацніць работу па фарміраванні ўменняў, якія выклікаюць у дзяцей цяжкасці, і скараціць заданні, якія выконваюцца паспяхова. Аднак пры гэтым пажадана захаваць прапанаваную ў канспектах агульную структуру заняткаў. На аснове дадзеных канспектаў выхавальнік можа скласці свае.

¹ Гл., напр., кн.: Кондратьева, Н. Как использовать модель для развития речевого творчества / Н. Кондратьева, О. Сомкова // Дошкольное воспитание. — 1991. — № 10.

Прадмова	3
----------------	---

**Канспекты заняткаў для малодшых «Чамучак»
(трэці—чацвёрты гады жыцця)**

Заняткі 1. «Давайце пазнаёмімся»	6
Заняткі 2. «Бывае — не бывае»	7
Заняткі 3. Пераказ беларускай народнай казкі «Курачка Рабка»	8
Заняткі 4. Расказванне па карціне «Кошка з кацянятамі» ...	9
Заняткі 5. Апісанне кветак	10
Заняткі 6. Казка пра Вясёлага Язычка. Гукі [a], [o], [i] ...	11
Заняткі 7. Пераказ беларускай народнай казкі «Пра зайчыка і вавёрачку»	12
Заняткі 8. Расказванне па карціне «Восень»	13
Заняткі 9. Апісанне лялькі	14
Заняткі 10. «Слаўны коцік»	15
Заняткі 11. Пераказ беларускай народнай казкі «Пра што кукуе зязюля»	16
Заняткі 12. Расказванне па карціне «Зіма»	17
Заняткі 13. Апісанне дзіцячага чайнага посуду	17
Заняткі 14. Гульня-драматызацыя «Гусі»	18
Заняткі 15. «Бульбячок»	20
Заняткі 16. «Як цябе зваць?»	21
Заняткі 17. Пераказ беларускай народнай казкі «Коцік Петрык і мышка»	22
Заняткі 18. Расказванне па карціне «Куры»	23
Заняткі 19. Апісанне зімовага адзення	24
Заняткі 20. Казка пра Вясёлага Язычка. Гукі [б], [д], [т], [л], [л]	25
Заняткі 21. Пераказ апавядання К. Ушынскага «Бішка» ...	26
Заняткі 22. Расказванне па карціне «Каза з казлянятамі» ...	26
Заняткі 23. Апісанне цацачнага мядзведзя	28
Заняткі 24. Гульня-інсцэніроўка «Зайка»	29
Заняткі 25. Пераказ беларускай народнай казкі «Муха-пяхуха»	29
Заняткі 26. Разгляданне карціны «Таня і галубы»	30
Заняткі 27. Гульня-інсцэніроўка «Алесін пакой»	31
Заняткі 28. «Быць ці не?»	32
Заняткі 29. Пераказ казкі «Пчала і муха»	33
Заняткі 30. Беларуская народная гульня «Верабейка»	34

Канспекты заняткаў для старшых «Чамучак» (чацвёрты—пяты гады жыцця)

Заняткі 1. «Як цябе зваць?»	35
Заняткі 2. Пераказ апавядання В. Хомчанкі «Яблык»	37
Заняткі 3. «Бывае — не бывае»	38
Заняткі 4. Расказванне па карціне «Вожыкі»	40
Заняткі 5. Пераказ апавядання М. Капыловіча «Насціна галінка»	41
Заняткі 6. «Янкавы памочнікі»	42
Заняткі 7. Расказванне па карціне І. Левітана «Залатая восень»	44
Заняткі 8. «Хто ў каго?»	45
Заняткі 9. Апісанне цацачных птушак	46
Заняткі 10. «Якія бываюць іголки?»	47
Заняткі 11. Разглядванне агародніны	49
Заняткі 12. «Хто мы?»	50
Заняткі 13. Пераказ апавядання Я. Брыля «Жыў-быў вожык»	52
Заняткі 14. «Ці так бывае?»	53
Заняткі 15. Расказванне па карціне «Маці мае посуд» ...	54
Заняткі 16. «Хто каго лашчыць?»	55
Заняткі 17. Складанне апавядання «Наш жывы куток» ...	56
Заняткі 18. «Упартыя словы» («Маё паліто»)	57
Заняткі 19. «Тата, мама і дзіця»	59
Заняткі 20. «Хто і што ідзе?»	61
Заняткі 21. Пераказ апавядання У. Юрэвіча «Бярозчыны валёнкi»	64
Заняткі 22. «Вушка мае, ды не слухае, носік мае, ды не нюхае»	65
Заняткі 23. Складанне апавядання па пейзажных малюнках	67
Заняткі 24. «Назаві сям'ю»	68
Заняткі 25. Складанне апавядання «Гульні зімой»	70
Заняткі 26. Апісанне дзіцячага сталовага посуду	71
Заняткі 27. Гутарка «Ветлівыя словы»	72
Заняткі 28. Гульня-інсцэніроўка «Куды схавалася пчаныя?»	75
Заняткі 29. Пераказ апавядання Т. Бушко «Сняжынка» ..	75
Заняткі 30. «Знайдзі патрэбнае слова»	76
Заняткі 31. Расказванне па карціне «Зайцы»	77
Заняткі 32. «Што гэта за сёстры?»	78
Заняткі 33. Пераказ беларускай народнай казкі «Два Ма- разы»	79
Заняткі 34. «Алёнка накрывае на стол»	80
Заняткі 35. Расказванне па карціне «Зімовыя забавы» ...	82